

'מערכה ראשונה ירמוז לכל הבנין. מערכה שניה – למציאות המלאכים. שני גזרי עצים ירמוז לכל הגלגלים הנחלקים לשני חלקים אלו וכדברי ריש לקיש (בחגיגה יב:) 'שני רקיעין הן' שמשם באות הגזרות לעולם השפל. ורשון מזבח הפנימי ירמוז לעולם השפל. ומי יתן והיינו יודעין שאר הענינים שהזכיר בברייתא ההיא איך היה הסדר בהם ומה ענינם ועל מה ירמוז כל אחד ואחד – כי אין לך עבודה קלה בכל העבודות כולן הנעשות בבית המקדש שלא יהיה לה עיקר גדול ושלא יהיה בה רמז וציור לענינים של מעלה ודוגמא להם'.
(רבנו בחיי עקב י"ד)

*

'אין מעבירין על המצוות'

'... ואמנם מצוות 'לא תעשה' באר הכתוב העונש על כל אחת מהן, מלבד המעט מהן, וחייב על קצתם המיתות ועל קצתם הכרת ומיתה בידי שמים... אבל מצוות עשה, לא התבאר שכר כל אחת מהן מה היא אצל השי"ת. וכל זה כדי שלא נדע איזו מצוה צריך מאד לשמרה ואיזו מצוה למטוה הימנה, אבל צוה לעשות ענין פלוני ופלוני ולא הודיע שכר איזה משניהם יותר גדול אצל השי"ת, ומפני זה צריך להזהר עליהם כולם. ומפני זה העיקר אמרו: העוסק במצוה פטור מן המצוה, מבלתי הקשה (= השוואה) בין המצוה אשר הוא מתעסק בה ובין האחרת אשר תבצר ממנו. ולזה גם כן אמרו: אין מעבירין על המצוות – רצה לומר, כשיזדמן לך מעשה מצוה, לא תעבירה ותניחהו לעשות מצוה אחרת' (פירוש המשנה להרמב"ם אבות ב,א).

דף לד

'ואמר רבא: העלה עולה ראשונה'. דורש ה' הידיעה להורות על חשיבות, דהיינו העולה החשובה שהיא זו הכתובה לראשונה (כמו שפרש"י בפסחים נה ותוס' כאן). וכיוצא בזה דרש רבא (בחולין צא. ועוד) 'הירך' – המיומנת שבירך.

וע"ע בראב"ד ב"מ (מה) שבאר כמו כן דרשת הגמרא שם 'הכסף – כסף ראשון' דהיינו כמו 'העולה עולה ראשונה' (ע' כתובות קו:). וכן אמרו שם נה. 'כדאמר רבא העולה... הכי נמי הטמאה – טמאה ראשונה'. וכן: 'המרצע – המיוחד שבמרצעין' (קדושין כא:); 'המשיח – המיומן שבמשוחים' (הוריות יב.). [וע"ע תוס' ב"ק סג: ד"ה מגנב; פרי צדיק וירא ט].
ואולם מצינו משמעות ה"א הידיעה שבאה להורות על ראשון ולא משום חשיבות – ערשב"א יבמות עג: 'הטהור' – מכלל שהוא טמא דהיינו טבול יום. ופירש: הטהור – בשלב הראשון לטהרתו. וביבמות עה: דרש רבא מכך שכתוב 'פצוע' ולא 'הפצוע' – שאין מדובר בפצוע מעיקרו. וקרוב לזה הדרשה דלהלן עא. 'המשלח – דמעיקרא משמע'.
עוד מצאנו כמה פעמים שה' משמשת כמיעוט; 'על ראש העולה' – פרט לעולת העוף (תורת כהנים ויקרא); 'הערופה – זאת בעריפה ואין אחרת...' (חולין כד), ועוד רבים. ויש לפרש כן גם בדרשת 'העולה' – עולה ראשונה' שהמכוון כן: 'וערך עליה (על המערכה, מיד לאחר עריכתה) העולה' – עולה אחת בלבד, היא עולת התמיד, ולא שום קרבן אחר. וכן 'הכסף' – הראשון בלבד, לא אחר זולתו. ע"ע תוס' סוכה מג. ד"ה הראשון.

'ילמד של שחרית משל ערבית. רבי אומר: ערבית משל שחרית'. התוס' כתבו נפקותא מעשית

במחלוקת זו; ציבור שאין להם אלא נסכים לקרבן אחד – יביאום לזה שהוא העיקר. הלכך לדברי חכמים תמיד של ערבית עיקר כי הוא המפורש ואילו השני נלמד ממנו. ולרבי – להפך.

א. מבואר בתוס' שיש להמתין כדי להקריב את הנסכים של הקרבן העיקרי הגם שבכך נמנע מהמצוה המזומנת עתה. ע' בזה בשו"ת רב פעלים ח"ב נד שלמד מזה לכיוצא בו.

ויש לומר שרבו חננאל והריטב"א שנראה דעתם שאין נפקותא מעשית במחלוקת זו אלא משמעות דורשים בלבד, הם סוברים שאין לבטל מצוה המזומנת עתה בשביל המצוה העתידה לבוא, הגם שהיא עיקרית יותר. וכבר נשאו ונתנו הפוסקים בשאלה זו (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ד יג; חכם צבי קז; חיי אדם סח). ע"ע במובא במנחות מט.

ב. ע"ע בחדושי הנצי"ב באורך, באור מחלוקת רבי וחכמים והנפקותות. ובלקוטי הלכות נסתפק האם הלכה כרבי או כחכמים.

ומצינו כמה דוגמאות כענין הזה, שדין שהוא מפורש בתורה יש בו עדיפות וקדימה לזה הנלמד מדרשה; –

סוכה לג סע"ב וברש"י ורא"ש 'ערבי נחל' – מצוה בגדילות על הנחל.

סוטה טז. 'אין שם עפר מהו שיתן אפר' – משמע שלכתחילה אם יש עפר יש להביא עפר ולא אפר, כי כן כתוב בפירוש בתורה [וכענין שאמרו (בפסחים קיד): 'ר'בא הוה מיהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא', וכיוצא בזה בסוכה לב:].

ע' בשיטה מקובצת ריש מעילה (אות לב) שיש סברה שפסול 'דרום' בקדשי קדשים חמור יותר בשחיטה מבשאר עבודות – לפי שבה נאמר בתורה 'צפון' בפירוש.

ושמא בזה יש לפרש דברי הגמרא בבכורות (ט) והרמב"ם (בכורים יב, י) 'אם אין לו שה פודהו בשווי' ומשמע שלכתחלה יש ענין בשה המפורש (ואולם אין זה דין).

ונראה שזה טעם למה שמצינו במפרשים (ע' רש"י ברכות כא. ד"ה שאינו; תוס' קדושין טו: ד"ה אמר [וע"ש בקוב"ש קח]; תוס' יום טוב זבחים י, ב ועוד) שדין האמור במפורש בתורה מהוה 'צד חמור' במדת קל וחומר לגבי דבר אחר שנוהג בו אותו דין אלא שאינו מפורש בו – כי באמת יש חומרה מסוימת בעצם העובדה שנכתב הדין במפורש.

וכיוצא בזה נתבאר במקום אחר שלכך מצוה בחזרת בליל פסח, כי הוא ה'מרור' המפורש בתורה – ע' במובא בפסחים לט.

וגדולה מזו מצינו בגמרא לעיל (כה) שיש להעדיף את הכתוב בפסוק תחילה – ואם כן כל שכן כשדבר אחד מפורש ואחד אינו מפורש.

וע' בשו"ת חות יאיר קצב, בענין דפנות הסוכה. וע' גם בשו"ת אבני נזר או"ח תקיד, ב.

כמו כן מצינו חילוקים נוספים בין דבר המפורש בתורה לדבר הנלמד מדרשה:

דרשות וריבויים מסוימים לא נדרשו אלא כלפי המפורש בפרשה ולא כלפי הדברים הנלמדים ממנה בדרשה – כאשר כתבו התוס' בהרבה מקומות. מהם בשבת כח. ד"ה אלא (והר צבי שם); פסחים לח. ד"ה חלות; להלן ס סע"א; יבמות נו. ד"ה לדברים; וע"ש גם עא: ד"ה סוף; קדושין כד: ובתד"ה הואיל; ב"ק ג. ד"ה לא; כו: ד"ה ש"מ; מכות יד. ד"ה הוא; וע' שבועות ספ"ב 'דלא כתיבא ידיעה בהדיא...'; ובספ"ק דשבועות (ובריטב"א). וכן ע' רש"י קדושין כו: ד"ה מנין לרבות; ורש"י להלן מה: גבי הולכה בשמאל דס"ד להכשיר כיון שאין כתוב בה 'כהונה' להדיא אלא שנלמדה מקבלה. וע"ע רש"י ש כתובות לד ולהלן מה: ערוך לנר מכות יג; חזון איש או"ח קכו, א. וע"ע לעיל ג:

גזרות דרבנן; יש וגזרו חכמים על הנאמר במפורש בתורה, יותר מדברים שנלמדו מדרשה. דוגמא לזה ע' בתוס' להלן מד סע"א [ואמנם שם הוא בסלקא דעתין בלבד, אך עכ"פ למדנו משם הסברה]; וכן הביא אור שמח (מאכלות אסורות ג, ז), כמה דוגמאות לדבר; וכן בספר נפש חיה (לר"ר מרגליות. שכד, יד).

כמו כן ידועים דברי התוס' בכמה מקומות (והט"ז הרחיבם ליסוד מוסד), שדבר המפורש בתורה להתר, אין חכמים אוסרים אותו, וכן להפך [ונתבאר בארוכה בב"מ ע:].

וכן מצינו נפקותות להלכה בדינים דאורייתא בין דברים המפורשים לדברים הנלמדים; – תוס' במצות ז: (ד"ה ואמר) לענין ביאת מקדש, בכלול או במקצתו; ר"ן גדרים ח. – לענין חלות שבועה על דין תורה (ע"ע במובא להלן עג: עד.); רמב"ם (טומאת מת ה,ה כבאור הכסף-משנה) לענין חיוב מקדש וקדשיו בטומאה שאינה מפורשת בתורה. וע"ע רשב"ם ב"ב קלא: שחיוב כבוד אשת אב שנלמד מדרשה אינו חיוב גמור. ואפשר כוונתו כלפי כיבוד אם המפורש בתורה (ואולם בקובץ ענינים שם פירש כוונתו בע"א. גם י"ל שסובר שחיוב זה אאמ"ר וכדמשמע במאירי כתובות קג. וע"ע אמת ליעקב שם). וע"ע גטין מב: 'הואיל ומדרש חכמים הוא' (אולם ע"ש בתוס' ועתורא"ש). פורת יוסף (גדרים ג.) – לענין ידות נדרים וניירות. חדושי הנצי"ב (סוטה ח.) – לענין גילוי שער הסוטה וגילוי לבה. וע"ע קונטרס דברי סופרים א, יט-כ; טל תורה; דובב מישרים ח"ג סוס"י פב; עלה יונה 'על הריבוי וההקש'; בירור הלכה ריש סוכה; לקט שיחות מוסר (לגרי"א שר. ח"ב עמ' שנד).

(ע"ב) 'אביי אמר: אפילו תימא שהגיע לצירוף דבר שאין מתכוין מותר. ומי אמר אביי הכי... ואמר אביי לרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור? – הני מילי בכל התורה כולה אבל הכא צירוף דרבנן הוא. לפרש"י צירוף עששיות (עתוס') אינו אסור מהתורה הלכך הקלו חכמים כשאינו מתכוין, ואפילו לרבי יהודה האוסר בעלמא דבר שאינו מתכוין – מודה רבי יהודה באיסור דרבנן.
א. לפי פירוש זה, אם ננקוט שצירוף העששיות הוא 'פסיק רישיה' יהא מוכח מכאן ש'פסיק רישיה' באיסור דרבנן מותר כדעת תרומת הדשן (סד) ועוד. ואולם המגן-אברהם ועוד פוסקים (שיד סק"ה) אוסרים. וצריך לומר לשיטתם שהצירוף אינו 'פסיק רישיה' ואעפ"כ אילו היה הצירוף אסור מהתורה, לא היה מתיר רבי יהודה שהוא סובר דבר שאינו מתכוין אסור מהתורה. וצ"ע (עפ"י לקוטי הלכות).

[יש להעיר שרש"י במקום אחר (שבת קכא:) נוקט שרבי יהודה לא אסר דבר שאינו מתכוין אלא מדרבנן. אך יש לישב שלפי מה שנקט אביי עתה שצריכים לדרשה מיוחדת להתר קציצת בהרת במילה, ודאי סבר שלרבי יהודה דבר שאינו מתכוין אסור מהתורה, שאל"כ אין צריך קרא. אכן לפי מה שהסיק אביי שבפסיק רישיה אף ר"ש מודה שאסור (כמו שאמרו בשבת קלג), שוב י"ל שלרבי יהודה דבר שאינו מתכוין אינו אסור אלא מדרבנן].
 ועוד יש לומר, אף האוסרים פסיק רישיה באיסורים דרבנן מודים בפס"ר דלא ניהא ליה. וכן כתבו הרבה מהפוסקים. ע' במובא בשבת קג, בסיכומים ושם קכ קכח קו.

ב. עוד בשיטות הראשונים באיסור צירוף, אם מדאורייתא או דרבנן – ע' במצוין בשבת מא ובשאלות ותשובות לסיכום שם. חילוקי דינים נוספים בענין 'אינו מתכוין' באיסורים דרבנן לרבי יהודה – ע' במשנה למלך שבת א,ה). והתוס' מפרשים שגם רבי יהודה האוסר דבר שאינו מתכוין, בשבת אינו אוסר אלא מדרבנן כי אין איסור תורה אלא במלאכת מוחשבת (וכן נקטו התוס' בשבת מא: צה. סנהדרין פה. וכריתות כ:). וכיון שהוא איסור דרבנן לכך מותר כאן משום שאין שבות במקדש.
 [ופרשו התוס' לשיטתם שצירוף העששיות אינו בגדר 'פסיק רישיה', הלכך אין בו איסור תורה. ואף על פי שהקשו בגמרא מקציצת בהרת, והלא שם הוא 'פסיק רישיה' – פרשו התוס' שהקושיא מבוססת על פי מה שמשמע מדברי אביי עצמו שלא סבר (בתחילה) לחלק בדבר כפי שמבואר מהסוגיא בשבת. (בבאור אפשרות זו שהצירוף אינו בגדר 'פסיק רישיה', והלא הוא דבר הכרחי אם המתכת לזהות [ואם אין ידוע מידת חומה, הרי זה 'ספק פסיק רישיה'] – ע' ביוסף דעת שבת מא).
 ויש סוברים, אפילו אם הצירוף הוא 'פסיק רישיה' אין כאן איסור תורה כי כשאינו מכוין לצרף אין כאן

מלאכה כלל, ואינו דומה לשאר מלאכות שאסורות מהתורה ב'פסיק רישיה'. עפ"י מגיד משנה בדעת הרמב"ם שבת יב, א. עוד בדעת הרמב"ם ובבאור הסוגיא, ע"ש בלחם משנה ובשער המלך באריכות; מאור ישראל שבת מא; שו"ת דובב מירשים ח"ב ל; אור לציון ח"א כה. דוגמאות נוספות לכיו"ב, מלאכות שמטרתן וכוונתן מגדירה את שמן – ע' במובא בשבת קיז. קלג. קמ. קמה.].

ורבנו חננאל מפרש, צירוף זה מדרבנן הוא שאסור, הואיל והיא מלאכה שאינה צריכה לגופה. ואם תאמר, הלא רבי יהודה עצמו מחייב על מלאכה שא"צ לגופה? יש לומר שכשאנו מתכוין ולא ניחא ליה אינו אסור אלא מדרבנן, וכאן אין לו לכהן שום ניהותא בצירוף העשית שאינה שלו, הלכך התיירו במקדש. וכן מפרש הר"ד. ואילו בתוס' ישנים צדדו לאסור בזה. וראה פירוש נוסף בסוגיא, בחדושי הנצי"ב. וע"ע חזון איש או"ח ג, ז; בית ישי סוס"י יא.

'בשר ערלתו אפילו במקום שיש שם בהרת יקוץ. דברי רבי יאשיה. והוינן בה קרא למה ליי? ואמר אביי לרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור'. לאמיתו של דבר גם לרבי שמעון יש לאסור [מהתורה] כי מודה ב'פסיק רישיה ולא ימות' שאסור הגם שאינו מתכוין לקציצת בהרת. אלא שבתחילה אביי לא סבר שמודה רבי שמעון בפסיק רישיה (עפ"י שבת קלג).
על מה שמבואר בגמרא שקציצת הבהרת בשביל המילה 'דבר שאינו מתכוין' הוא – ע' באריכות בשבת קלג.

דף לה

'מאי פרוה – אמר רב יוסף: אמגושא'. יש מפרשים שאותו מכשף בנה לשכה זו על ידי כישוף (כן מובא בפירוש רבי עובדיה מברטנורא מדות ה, ג). ובתוס' יום טוב תמה על כך שיקיימו בקודש בנין הנעשה על ידי כישוף. ופרש בתפארת ישראל שאין הכוונה לכישוף ממש אלא בנאה באומנות נפלאה, להעלות את המים בתוך עובי הכתלים ללא הכר הצינורות, עד שנראה הדבר בעיני הבריות כאילו העלה לשם את המים בכישוף. וכתב המאירי שאותו מכשף היה מישראל [שהנכרים אינם בונים דבר במקדש שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו] ושב בתשובה.
ע"ע לעיל יט.

(ע"ב) 'מאי לאו אחרים חשובין מהן' – בדומה לבגדי זהב שלובש כאשר יוצא מבית קדש הקדשים, החשובים מבגדי לבן שפושט, כן יהיו כל שינויי בגדים של אותו יום למעליותא (תורא"ש, תו"י. וע"ע במרומי שדה).

'כהן שעשתה לו אמו כתונת, לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור. פשיטא...'
ואם תאמר כיון שמוסרה לציבור מה טעם לחלק בין עבודת ציבור לעבודת יחיד?
אכן משמע מדברי הרמב"ם (כלי המקדש ה, ח) שמצד הדין אפשר לעבוד בבגדי יחיד גם בעבודת ציבור, ומה שאמרו 'עובד בה עבודת יחיד' היינו משום שהציבור מקפיד שלא יעבוד הכהן אלא בבגדים הבאים משקלי הציבור (עפ"י לקוטי הלכות [ועיקר הסברה מובאת במשנה-למלך ועוד]. והמשנה-למלך כתב שהרמב"ם פסק עפ"י סוגיות אחרות דלא כסוגיתנו, ולדבריו אפשר לעבוד כל העבודות בבגדי יחיד שמסרם לציבור. וכעין זה במרומי שדה).